

Dr. Prugberger Tamás DSc*

A jogi normák a természeti és a társadalmi törvényszerűségek összefüggésrendszerében

I.

Humán-, és faunaetológiai törvényszerűségek a természet, valamint a Világmindenség objektív törvényeinek tükrében

A jog mint intézményi fenomén az emberi közösség együttélési rendjének szabályozási eszköze. Számos, egymással mellérendeltségi, valamint alárendeltségi helyzetben álló közösség, társadalom létezik, amely az emberi fajt adja a Globuson. Fentről lefelé szemlélve a jelenséget, az emberi faj formálisan (jogilag) és informálisan (ténylegesen) egyenlő, azaz mellérendelt saját szerveződésű, ugyanakkor gyakran csak formálisan egyenlő, de informálisan fölé-, és alárendelt, nem egyszer pedig formálisan, azaz jogilag is egymásnak alá- és fölérendeltségi viszonyban álló közösségekre tagozódik. Az emberi faj egésze, vagyis globális közösségi rendje ennél fogva horizontálisan és vertikálisan egyaránt formálisan és informálisan is nagyobb és kisebb egységekre tagozódik, ahol több kisebb egység egy nagyobb egység része lehet, de ugyanígy előfordul, hogy a kisebb közösségi egységek önálló életet élnek és nem tagozódnak be a velük azonos jellegű nagyobb egységbe és teljesen függetlenek maradnak a nagyobb egységtől. Ez a függetlenség legtöbbször azonban átmeneti, mivel a szomszédos nagyobb egység tényleges erőfölényénél fogva maga alá rendeli a kisebb, vagyis a gyengébb közösséget. Ez a társadalmi törvényszerűség fenn áll az egyes emberi individuumok esetében is, ahol szintén az egyik individuum vagy kisebb csoport (pl. egyik család a másikat, ld. olasz történelem) igyekszik maga alá rendelni. Ez a pszicho-fiziológiai lét-törvényszerűség na-

* Dr. Prugberger Tamás DSc, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Allam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Agrárjogi Tanszék, professor emeritus, Miskolc, a Professzorok Batthyányi Körének tagja

gyobb, mezo-, és makro társadalmi volumenben is szociálpszichológiai és szociológiai törvényszerűségként megjelenik.

Ugyanilyen tartalommal, csak némileg más formában jelenik meg ugyanez az egyes élőlény-fajokon belül és az egyes fajok között. Minden állati élőlény-faj a legegyszerűbbtől a legbonyolultabb gerincesekig megalkotja a saját társadalmát, és eto-szociális fejlettségi fokának mértékétől függően áll távolabb vagy közelebb mindazon egyedi és közösségi megnyilvánulásokhoz, amelyek az emberi individuumra és kollektívumra jellemzőek az előbb leírtak szerint. Belehelyezve az emberi fajt a különböző gerinces állatfajok közé, mivel táplálékában jelentős szerepet játszik a hús, a ragadozó állatfajta közé tartozik. Következésképpen egyedei éppen úgy támadnak élelemszerzés végett más gyengébb állatfajokra (az összes állatfajra az embernél jóval alacsonyabb intellektusa következtében potenciálisan valamennyire, ld. vadászat, étkezési célú állattenyésztés), mint ami a szűkebb értelemben vett ember nélküli állatvilágra jellemző. Csak az embernél és az emberi társadalomban ez rítussá vált a vadászat intézményén keresztül. Az ember és az emberi faj éppen úgy retteg a nálánál erősebb ragadozó állatfajoktól individuálisan vagy kiscsoportban vagy fegyvertelenül, mint az egyes állatfajok horda-közösségei és egyedei a másik, nálánál erősebb és fajtát táplálékként hasznosító állatfajtól és éppen úgy támad meg más állatfajokat hús-táplálékának megszerzése érdekében, mint ami minden ragadozó állatfajra jellemző. Mindezt az emberi faj, mint az állatfajok kifinomult szuper elitje vadászat/vadelejtésként vagy iparszerű tenyésztés-leölésként és táplálék-előállításaként „civilizált módon” valósítja meg.

Ugyanakkor minden állatfajon belül azok hordaközösségeiben a közösségen belüli pozícióért is kemény küzdelem folyik a faj és a hordaközösség egyes tagjai között a vezető, vagy a vezetőhöz minél közelebb kerülő pozícióért. Ez a harc különböző olyan előnyökért folyik a fajon belül a horda-közösség egyes tagjai között, amelyek megszerzése az élelmiszer, a körlet-terület és a szexualitás terén előnyszerzést jelent. A harc tehát az egyes fajok hordáin belül lényegében az élet- és a fajfenntartás tekintetében a minél előnyösebb helyzet, pozíció megszerzéséért folyik. Ez pedig együtt jár azzal, hogy egyre feljebb kerülve, egyre erőteljesebb és egyre szélesebb körű felülrendeltté válva, egyre több alárendelt felett állhat az egyed és egyre több alárendelttel szolgáltathatja

ki magát. A közösségen belüli e küzdelem-megnyilvánulás a hatalmi harc, eredménye pedig a hatalom.¹ Ez a küzdelem, rivalizálás minden állati fajon belül - éppen úgy, mint az emberi fajon belül - kíméletlenül folyik. Nem véletlenül állította Thomas Hobbes, hogy az ember az embernek a farkasa.²

Az emberi faj ugyanakkor abból eredően, hogy a legfejlettebb észbeli képességekkel rendelkezik és ennél fogva gondolkodás-kombinációjával az állatvilág valamennyi faját, de ugyanígy az egész élő és életelen természetet a maga uralma alá tudja hajtani és a saját érdekei szerint átalakítani, valamint eme észbeli képességén keresztül az állatvilágra jellemző organikus közösségszerveződésen túl művi társadalom-szervezeteket tudott kiépíteni. Ebből pedig az is adódott és adódik ma is, hogy nemcsak a közösségen belül az egyes egyedek között folyik küzdelem a minden oldalú, minél kedvezőbb pozíciókért, vagyis a több lábón álló hatalomért, hanem az egyes közösségek között is, ugyanezekért. Az erősebb közösség igyekszik leigázni, maga alá rendelni a másikat a hódítás eszközével. Ez vezetett el az ún. „városállami” szervezeti intézményrendszerből a települések egész sorát magába foglaló államokig, birodalmakig. Ugyanakkor a háborúk, éppen úgy, mint a járványok az emberi társadalmaknál a túlszaporodást gátló szabályozóként automatizmussá vált, miként az állatvilágban is, ahol kísérletileg mutatták ki, hogy ha egy faj túlnépesedik, tagjai agresszívvá válnak, egymásnak esnek és megöléssel ritkítják magukat. Ehhez még hozzá járul, hogy ilyen esetben szexuális érdeklődésük a saját nemük irányába fordul. A nagyvárosi bűnözés és homoszexualitás is erre vezethető vissza.³

¹ Friedrich Hayek, *Erőszak és állam*, Uni Press, Chicago, 1960.

² Thomas Hobbes, *Leviathán*, 1651.

³ Kiszely György, a Budapesti Orvosi Egyetem orvos-biológiai intézetének egykori igazgatójának beszámolója a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Vasmegeyei szervezetének egyesített orvosi és jogi szakülésén fehéregerekkel végzett ez irányú kísérleteinek eredményeiről. Szombathely, 1962. április. A beszámoló szerint a kísérlet eszközeként szolgált akváriumban egyenlő arányban helyezett el maszkulin és feminin nemű fehéregereket, amelyek kezdetben békésen éltek egymás mellett és alakítottak ki egymással külön-nemű normális szexuális kapcsolatokat, viszont ahogyan ugyancsak a nemeket érintve arányosan növelte számunkat, egy idő után egyrészt a saját nemük irányában alakították ki szexuális kapcsolataikat, másrészt pedig egymással szemben

Mind ezt rávetítve a természet törvényszerűségeire, a természet-, és élettudományi kutatások eredményeinek legáltalánosabb filozófiai absztrahálásának eredményeként általános törvényszerűségként megállapítható, hogy a világmindenség valamennyi anyagi és szellemi természetű közege az emberi agy által szubjektíve megkonstruált tér-, és idődimenziójában állandó mozgásban és alakulásban-átalakulásban (*perpetuum mobile*) van. Eme állandó mozgás és átalakulás e közegeket különböző zárt formákká alakítja, amelyek lehetnek élettelen tárgyi és élő fenomének, amin belül a növényvilág átmenetnek tekinthető a tárgy és az alanyi világ között, míg az állatvilág alanyi kategóriának tekinthető, ahol az egyes állatfajoknak a külvilág és a saját világ apperpciálásának, felfogásának tudati fejlettségi foka szerint jelenik meg a közeledés az emberi tudat-funkcióhoz, a gondolkodáshoz. Ettől a fejlődési-fejlettségi foktól függően válik a növényvilág legegyszerűbb akció-reakció apercipiális belső mozgatóerőn, vagyis önmozgáson alapuló alkalmazkodó készsége az állatvilágban ösztönné, amely individuális ösztön szükségyszerűen kapcsolatba kerül a táplálék (energia) felvételi és a szaporodási ösztön, ill. a növényvilágban a tudatalatti reaktív-aktív mozgás következtében más különböző élettelen és élő dimenziókkal, ide értve a saját fajtát, fajtáját is a szaporodás miatt. Mindez azonban csak individuális mozgás. Az állatvilágban azonban, minél fejlettebb fokon áll az adott faj ösztön-tudatvilága, egyedeinek a saját egóját és fajtát felfogni tudó képessége, jelenik meg a társulási vágy, vagyis a közösségbe tömörülési igény. Ebből adódik, hogy minél fejlettebb tudattal rendelkezik egy állatfaj, annál fejlettebb közösségi szerveződést, szervezetet képes létrehozni, ami a Globuszunkon a legfejlettebb tudattal rendelkező emberi faj esetében a többi állatfaj közösségi szerveződéséhez viszonyítva a „legtökéletesebbnek” tekintendő.⁴

Ahhoz azonban, hogy a jog törvényszerűségeit és az azokkal összefüggő, csak az emberi fajra jellemző államilag szervezett társadalmi rendet, valamint mindezek mozgástörvényeit megértsük, vissza kell térnünk a filozófiai lét-elem fogalomhoz, amelyben minden mozgás-

agresszívúvá váltak és kimarták egymást. Ezzel magyarázta Kiszely a nagyvárosi magas homoszexualitást és a nagyvárosi bűnözést.

⁴ Csányi Vilmos, *Az emberi viselkedés*, Sanoma Kiadó, Budapest, 2007.; Szmodis Jenő, *A jog a humánológia tükrében*, Magyar Tudomány, 2011/5. sz. 545-557. o.

fejlődés, virágzás és visszafejlődés, valamint különböző tárgyi, növényi, állati jellegű tényező kialakulása, vissza-, és újra alakulása számtalan formában megjelenik. Ezek a legmagasabb jellegű formát öltő egységes halmazállapotok. A csillagászat és a fizika kimutatta, hogy a csillagok éppen úgy, mint minden tárgyi lételem és alanyi élő létesülés vagy létesítmény a keletkezés, a fejlődés, a virágzás, majd a hanyatlás és a szét-esés-megszűnés, majd a végtelen változások különböző szerveződésének folyamatában jelenik meg, hasonló fázisokat, testet öltve. Mind ez a tárgyi világban az örökmozgás dimenzióját jelentő energiában megtestesülő centrifugális és centripetális erők törvényszerűen lezajló játékának a folyománya. Ma már általánosan ismert, hogy az égitestek keletkezésében, majd elpusztulásában és más formájú újraalakulásában az energiamozgás e két faktorának az egymással összefüggő sajátos összjátéka nyilvánul meg, ami viszont a világmindenség valamennyi egyedi tényezője, tárgyi, növényi és állati egyedére, de ugyanígy közösségi szerveződésére egyaránt törvényszerűen jellemző. Maradva az égitesteknél, az egyes égitestek, csillagok égitest-, csillagrendszerekbe tömörülnek, azok pedig „tejút-rendszerekbe”, ahol a tömegvonzásból eredő erőfölény alakítja ki e rendszereket és ahogy ez az erőfölény gyengülni, átcsoportosulni kezd, szétesik a csillagrendszer, vagyis a centrifugális erőt felváltja a centripetális erő. A mi naprendszerünk kialakulását rekonstruálta e formában Immanuel Kant és Laplace, valamint az ősrobbanás elmélettel. A naprendszer széthullása pedig a nap kihűlésével, a hőenergia gyengülésével együtt járó tömegvonzás elerőtlenedése okán fog majd bekövetkezni. Engelsnek „A természet dialektikája” c. művében leírt ezt a megsejtését igazolta a Hubble elmélettel elindult csillagászati fizika.⁵

⁵ Immanuel Kant, *Naturgeschichte und Theorie des Himmels*, 1755.; Laplace, *Exposition du système du monde*, 1795.; l. továbbá a Hubble törvényt az universon magas sűrűségű és hőmérsékletű egykori állapotából kiinduló robbanásszerű tágulásáról és az univerzum folyamatos hűléséről. In: Magyar Katolikus Lexikon (<http://lexikon-katolikus.hu> + enciklopedia/www.enc.hu/), Edwin Powel Hubble, 1929.; Timothy Ferris, *A világmindenség – Mai kozmológiai elméletek*, Typotex Kiadó, 2006, 2006. 46-47. o., (Wikipedia); Stephen W. Hawking, *Az idő rövid története*, Maecenas Könyvek, Budapest, 1998.; Paul Sipher, *Black Holes*, New York, Sholastic Library, 1997.; Asimov Isaac, *Black Holes, Pulsars and Quasars*, Gret Stewens, New York, 2003. (Fekete lyuk-Wikipédia); Engels Frigyes, *A természet dialektikája*, Kossuth k.

Összegezve mindezt és kiterjesztve az etológiai és a humán egyed-, és közösségorganizálódásra, ahogy ez végső soron a világmindenség csillagkép-rendszerében megjelenik, a nagyobb tömeg magához vonzza a kisebb tömeget, mintegy maga alá rendelve azt, és ahogy a nagyobb tömeg elerőtlenedik, majd szétesik, úgy önállósodhat és vonzhat magához kisebb tömegeket, majd ő is az előző sorsára jut. Ez a törvényszerűség, kialakulás, fejlődés, virágzás, hanyatlás és szétesés/megszűnés jellemzi a tárgyi világ változatos dolog-szerkezeteit, a florális egyedi létezését és faunálissal keveredő életrendszerét, ami tárgyi területen, égitest-részecskén, vagyis talaj/föld-területen funkcionál. Ez jellemzi a magasabb rendű állatfajok egyedi életét és közösségszerveződéseit, életközösségeit. Alapvető vonásait illetően hasonló az emberi individuális és társadalmilag megszervezett közösségi élete is. A legmagasabb rendű állatfajok individuális és kollektív etológiai életétől az emberi individuális és kollektív életét az különbözteti meg, hogy míg a legmagasabb rendű állatvilág egyedi és kollektív cselekvési rendszere az ösztönökre visszavezethető állandósultan megnyilvánuló megszokáson, beidegződésen nyugszik, addig az emberi ego és societas esetében a kreatív gondolkodáson alapuló konstruáló képesség következtében mindig jelen van a változtatás, a fejlesztés lehetősége és realizálódása. Ezen kívül van még egy másik jelentős tényező, ami a legmagasabb rendű individuális és kollektív fauna-etológiától elválasztja a humán individuum és kollektivum egzisztenciális működését. Ez a tényező az előbb említett konstruktív, alkotó gondolkodási és teremtőkészségből fakadó kultúr-civilizációs fejlődési és fejlesztési készség, amelyen keresztül lehetővé vált az ember és közössége részére a közvetlen természeti környezettől való elszakadás és olyan művi környezet létrehozása, ami lehetővé tette számára a természettől történő részbeni függetlenedését, illetve az emberi fajnak a természettel olyan viszonyba kerülését, amely mellett bizonyos mértékig át tudja alakítani és uralma alá tudja helyezni azt.⁶

⁶ Karl Kautsky, *Vermehrung und Entwicklung in Natur und Gesellschaft*, Stuttgart, 1910.; Nicolaj Hartmann, *Esztetika*, Helikon, Budapest, 1977 (rétegelmélet).

II.

A vallás és a szakralitás befolyása a morál-, és a jogi szféra törvényeire

Ebben jelentős szerephez jutott a hiedelemből, a természeti erők megnyilvánulásától való félelem. A kezdeti ember is éppen úgy félt az ártó természeti jelenségektől, mint e jelenségeket felfogó és magyarázni nem tudó állatvilág magasabb etológián alapuló fajai. Az ember azonban konstruktív gondolkodási- és alkotókészségénél fogva magyarázatot keresett a természeti erők - számára negatív - játékanak magyarázatára és tőle, valamint az egész emberi közösségtől független emberi ésszel és erővel nem befolyásolható felsőbb rendű hatalommal ruházta fel vagy magukat a természeti jelenségeket vagy az azokat kiváltó közegeket. A természeti elemek kedvező megnyilvánulása esetén a hiedelem az volt, hogy ezek az isteni felsőbbrendűséggel felruházott jelenségek megjutalmazzák az emberiséget és magát az embert, míg negatív természeti hatások esetén büntetik az emberi közösséget és ezért az adott természeti erőt megtestesítő isten kiengesztelésre szorul. Az ember és közössége kivetítette a kultúr-civilizáltságának már a fejlettebb fokán a saját társadalmának kialakult tagozódását és a saját hierarchikus rendszeréhez hasonlóan kialakította a sok-istenhitet az isteni társadalom hierarchikus rendszerével.⁷

Ebben a hiedelemből kifejlődött mitikus mitológiai folyamatból antropomorf tényezők hatására az istenségek tárgyiasult vonása, ami egyre inkább alanyivá alakult és a klasszikus ókor a saját hierarhizált társadalmát kivetítve alakította ki az istenek hierarhizált társadalmát.⁸ Ezt absztrakciós úton leegyszerűsítette a Szíriából származó Mithrász és a Római Birodalom dominatus-i korszakában már államvallássá vált „Sol Invictus” (Legyőzhetetlen Napisten) kultusz, valamint a Júdeából származó héber vallás, az örökké létezett és létező egy istenségre, férfiként megtestesítve a mindent mozgató mozdulatlan mozgatót. Ez az emberképű isteni fenomén a zsidó vallásban az általa alkotott földön kívül

⁷ Kákosi László, *Az alexandriai időisten, Osiris*, Budapest, 2001.; Sigmund Freud, *Totem és tabu*, Göncöl K. 1990.; Emile Durkheim, *A vallási élet elemi formái*, Harmattan K. 2002.

⁸ Vö. Trencsényi Waldapfel Imre, *Mitológia, „Művelt Nép” Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest, 1956.*

megtestesíti az eget, vagyis a fenti világot, amelynek büntetésképpen alárendeltje az alvilág lakója az istenséggel rivalizálni akart Lucifer főangyal, a Sátán. Az Istenséget kiszolgáló három főangyal létezik a sémi vallásban és az aranykort majd meghozó Messiás. Lényegében a „Sol Invictus”-szal együtt, ezt vette át a sok istenhitet valló „pagani” vallást kizorító kereszténység. Azonban a saját mitológiájába beolvasztva a zsidó egy-istenhitet a görög-római mitológiával elegyítve úgy, hogy az egy istenségbe három személy, a zsidó vallásból származó Atya mellé bekerült a szellemet megtestesítő Szentlélek és a héber Messiást áttranszformáló Krisztus, kicserélve velük az antik vallás három főistenét, Jupitert, Junot és Minervát.⁹

A korai kereszténység időszakában Jézusnak, azaz a megváltónak isteni mivoltát vitató, valamint a keleti kultuszoknak a Rómába beáramlása során az egyiptomi mitológiából átkerült madárképű Horus vagy Ibis istenség hatására Jézus anyját galambként megtermékenyítő Szentlélek isteni mivoltát megkérdőjelező számtalan ókeresztény irányzat felett azért győzedelmeskedett az egy istenben három egyenjogú személyt látó katolikus irányzat, mert a „kapitoliumi triászhoz” ez állt legközelebb. Elsősorban ez játszott közre abban, hogy a kereszténnyé vált római császárok is Nagy Constantinustól kezdve a „katolicos” irányzat mellett álltak ki.¹⁰ A vallásoknak a kereszténység előtt és a kereszténység alatt is elsőrendű szerep jutott az államhatalom és az államszervezet kialakításában. Ahogyan a civilizáció bölcsőjét jelentő Közel-Keleten kialakultak a társadalom széles rétegeitől elkülönülő egyre növekvő és bonyolultabbá váló és adminisztrációval is rendelkező közösségirányító szervezetek, maguk alá rendelve az általuk irányított közösséget, az így kialakult hatalom konzerválását és a kialakult közösségi szokásokat a maguk javára

⁹ Vö. Hitvilág és történelem, Tanulmányok az ókori vallások köréből, Kossuth K. 1982.; Peter de Rosa, Der Jesus-Mythos. Über die Krise des christlichen Glaubens, Droemer Knaur, Teil I.; Martin Lunn: A Da Vinci-kód megfejtése. Gold Booc Kft. 2006.91-92. o.

¹⁰ Vö. Sárly Pál, Pogány birodalomból keresztény birodalom, Szent István Társulat kiadása, Budapest, 2009.; Hamza Gábor, Az európai magánjog fejlődése, A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jog hagyományai alapján, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 30-37. o. (a hivatkozott hely arra utal, hogy a kodifikációra az áttekinthetetlené vált császári ediktumok nagy száma miatt volt szükség.)

átíró, átalakító törvényeket meghozva, természetfeletti erővel szentesítettek, szankcionálták azokat (I. Mózesnek a Tízparancsolatot tartalmazó kőtábláit, Hamurabi törvénykönyvét, valamint Menes, Ramses és Bucharis egyiptomi fáraók mitikus törvényeit).¹¹Ezeket a törvényeket, a hiedelem alapján, minden esetben „isten parancsra” közvetítette le és hirdette ki a népének az uralkodó. Felhasználva köznép félelmét a földön túli megszemélyesített erőhatalmaktól, a világi (szekuláris) hatalommal, hatalmi gépezettel párhuzamosan kialakult vallási (szakrális-mitológiai) hatalmi gépezet is. Ennél fogva minden államilag szervezett társadalomban a felvilágosodás koráig formálisan egymással kölcsönösen együttműködő két hatalom funkcionált, egymást kölcsönösen segítve, amit csak időnkénti rivalizálások zavartak meg (I. investitúra harc).

Ennek a szimbiózisnak a következményeképpen alakult ki az európai-amerikai-zsidó-keresztény/keresztyén kultúrán nyugvó társadalmi rend, amely a nyugati kereszténységből kivált több protestáns irányzaton keresztül némi eltérések mellett, de hasonlóképpen érvényesül. Jóllehet, a felvilágosodás hatására az euro-atlanti térségben az állam és az egyház különvált, mégis a több évszázad hagyományai következtében meghatározó ma is az az erkölcs-etikai rend és jogrend, ami a zsidó egyistenhitből és a római sokistenségi kultuszból kialakult kereszténység hatására a kánon-, és a világi jogon keresztül e térségben uralkodóvá vált és határozta meg e térség kultúráját is. Ugyanilyen módon segítette és alakította az iszlám vallás is a muszlim kulturális és hatalmi befolyása alatt álló országokat, miként a hindu vallás az indiai társadalmakat és így tovább. A kultúrák kialakulásában a szekuláris államhatalom mellett a szekuláris államhatalmat erősen befolyásoló vallási hatalom óriási hatással volt a

¹¹ Az ókori kelet társadalom-és államszervezeteinek általános bemutatását adja V. V. Sztrove (szerk.), Az ókori kelet világából, „Művelt Nép” Tudományos és Ismeretterjesztő K. 1956. és külön még szól a 119-129 o. Hamurabi törvényeiről; Kákosy László, Ré fiai, Budapest, 1979.a három mitikus törvényhozóról; Mózes törvényeit I. in: Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás (Sajtó alá rendezte:Rózsa Huba), Szent István Társulat Kiadása, Budapest, 2008. A Kivonulás könyve, III. 1. 19-24. 109-116. o.

történelem során. Huntingtonot olvasva, ebből óriási kataklizma rázza meg majd az egész emberiséget a kultúrák összecsapása miatt.¹²

Maradva azonban az euro-atlanti térség társadalmainál, erre a térségre ma a szekularizálódás előrehaladása jellemző, ami a szakralitást teljesen háttérbe szorítja. Ezért a vallásnak és a vallási intézményeknek a szerepe nemcsak az állami mechanizmusban és a jogalkotásban fennállt már régen nem meghatározó, hanem a jogi köztudat fundamentumát jelentő közerkölcs is teljesen fellazult. Ez által ugyancsak fellazult nemcsak a társadalom jogkövető magatartása és jogtudata, hanem a jogalkalmazó (közigazgatási, ügyészi és bírósági) és a jogalkotó szervek (törvény, kormány-, szakhatósági és helyhatósági rendelet kibocsátására jogosult intézmények) jogi tudatvilága is. Ennek következtében, ahogy az állami mechanizmus birtokosai a saját érdekeinek megfelelően egyre gátlástalanabban forgatják ki a talapzatot jelentő morális, erkölcs-etikai normákat, úgy alakítják a maguk javára a jog évezredekken és évszázadokon keresztül részben vallási, részben gazdasági, részben a szokás és részben a családi-honi összetartozás alapján kialakult jogi dogmatikai rendszert és jogelveket, valamint alakítják át a tételes jogot és a joggyakorlatot is. Korunkban a társadalmi kohézió szétesése, a határtalan egoizmus és korlátlan mérvű gátlástalan profitszerzési törekvés és a totális elmaterializálódás következtében erodálódott a „mos” és a morál, maga után vonva a jog és az állami mechanizmus statikus és funkcionális felbomlását. Ebbe, az egocentrikus racionális világszemléleten felül belejátszik az euro-atlanti történelmi egyházak hasonló szekularizálódása, szakrális kiüresedése. Ezzel és ez által kialakult euro-atlanti kultúrával és egész társadalmi, állami és jogi intézményrendszerével szemben áll az offenzív iszlám államvallási és vallásállami szakrális hitvilága és iszlámjogi intézményrendszere. Ezért ha a jelenlegi folyamatok - amelyekről később még beszélünk - nem változnak, rövid időn belül felszámolja a történelmileg kialakult, mára azonban egyre defenzívebbé váló gazdasági, kultúr-civilizációs, vallási, állami és jogi intézményrendszert.¹³A

¹² Samuel P. Huntington, *A civilizációk összecsapása és a világregend átalakulása*, Európa Kiadó, Budapest, 2002. 16. s köv. o.; Bogár László, *Ideg-rendszer-váltás*, Kairosz, 2008. 22-31. o.

¹³ Pokol Béla, *Európa végnapjai. A demográfiai összeroppanás következményei*. Kairosz, Budapest, 2011.; Bogár László, *Ideg-rendszer-váltás*, 6-61. o.; U.ö.: Lefelé a

helyzet ma az, hogy az euro-atlanti állami és jogi intézményrendszert stabilizálni, szétesési folyamatát visszafordítani az emocionális szakrális tudattal már nem lehet. A szekularizált és racionálisan gondolkodó mai posztmodern egyén és társadalma valahogy úgy van a mai zsidó-keresztény/keresztyén(protestáns) vallási irányzatokkal és mitológiával, mint az antik vallással és mitológiával Marcus Portius Cato kora, amikor elterjedt a mondás: „Cato ait, se mirari tenebat, quod non rideret haruspex haruspicem cum vidisset”. A vallási tételek erkölcs-etikai és a jogparancsok megszegését megelőző visszatartó erejének a totális hanyatlását ma már csak a ráció és a Bentham Jeremiástól származó haszon-elmélet¹⁴, továbbá az eredeti Adam Smith-i „láthatatlan kéz” vezette piac-elmélet¹⁵ és a Keynes-i szociális piacgazdasági/jóléti társadalmi elmélet¹⁶ szelektív kritikai egyesítésének az egyéni és a köz-etikai tudatba, valamint gyakorlatba történő „beidegződő beültetésével” lehet csak kísérletet tenni a megfordítására.

III.

A törvényszerűségek hierarchikus láncolatának rétegelmélete

Ehhez kiindulásképpen Peschka Vilmosnak azt a tételét vesszük alapul, mely szerint a jogi törvények csak akkor érik el céljukat és csak akkor válnak a jogkövetés tárgyává és csak akkor segítik elő a társadalom egy vagy több, általuk az állam, ill. a politika által egy vagy több megcélzott oldalának a fejlődését, ha azok összhangban állnak a jog társadalmilag objektíve hasznos más törvényeivel.¹⁷ Ezért szükséges, hogy a jog törvényei összhangban álljanak a kollektív humánium által kialakított konstruktív szokásokkal (mos), valamint a társadalom és a mögötte

létezés lejtőjén, Kairosz, 2011, Prugberger, Globalizáció, neoliberalizmus és a jog. Van kiút az útvesztőből? Kairosz, 2008. 72. s köv. o.

¹⁴ Bentham Jeremy, Théories des peines et recompenses, Ed. Dumont, Paris, 1812.

¹⁵ Adam Smith, A nemzetek gazdasága, KJK. Budapest, 1992.

¹⁶ Keynes John Myrdal, A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete, Közgazdasági és Jogi K. Kiadó (KJK.), Bp. 1965.

¹⁷ Peschka Vilmos, Jog és érték, In: Állam- és Jogtudomány, 1964/4. sz. 592-596. o.; U.ő.: Természetjog és pozitív jog, Állam- és Jogtudomány 1970/4. sz. 657. o.

álló biofiziológiai-pszichológiai-szociálpszichológiai és ökoszociális-szociológiai törvényszerűségekkel, továbbá a természet és a globális univerzum embertől független törvényeivel. Ezzel eljutottunk Nicolaj Hartmannak Losonczy Istvánon keresztül a két világháború közötti magyar jogfilozófiára is hatást gyakorolt rétegelméletéhez. A rétegelmélet szerint a mindennek mindennel való összefüggése okán a világmindenség globális és objektív mozgás-törvényszerűségében benne van az összes réteg hasonló objektív mozgástörvénye.¹⁸ Ez a tőlünk független örökös önmozgó mindent mozgató egyszerre szellemi-anyagi, statikus és egyben energia-dinamikus „Ósjelenség” az a legfőbb, egyáltalán nem antropomorf mindent átfogó totális valami, amiben az anyagi és a szellemi princípiumok totális komplexitása benne van. Lehántva erről a jelenségről minden mitológiát és teológiát, ez a mindennek kiinduló és befogadó pontja, amely öntörvényei szerint működik. Ez felel meg tulajdonképpen annak az isten-fogalomnak, amelyet az Ószövetség fogalmaz meg, miszerint „az Isten mindenütt jelen van, mennyben, földön és minden helyen”. Ez az átfogó fenomén, amely mindennek a kezdete és vége, valamint a végtelen folytonossága, beszívója és kilökője a világmindenség valamennyi elemének. Ebből fakad a többi globális szervetlen anyag-, atom-, és részecske fizikai, valamint a fizikai vegyületekből eredő ugyancsak szervetlen kémiai, a kettő összetevőjéből pedig a szerves fiziológiai önmozgás. Mindez meghatározza és befolyásolja azt a florális és faunális természeti törvényszerű önmozgást, amely determináns hatással van a fejlett individuál-, és szocioetológiai, valamint a hozzá hasonló, csak fejlettebb emberi individuális és szociális mozgástörvényekhez, amely mozgástörvények az emberi célkitűzések, szükségletek és érdekek szerint különböző intézményi formát öltenek. Ezek jellegét és objektív törvényszerűségeit meghatározzák az előző jelenségek objektív mozgástörvényei, amelyekkel ha ellentétes szubjektív törvényeket, tételes jogot alkot az ember vagy az emberi társadalom, bármelyik állam vagy államszövetség, az visszaüt.

¹⁸ Hartmann, 6. jegyzetben hiv. mű; Losonczy István, Jogfilozófiai előadások vázlata, Szent István Társulat kiadása. Budapest, 2002. 35-42. o.; Egy realista jogfilozófia alapvonalai, az előbbi kötet függelékében, 237-242. o.

IV.

Az ember közösségi életére kiható objektív törvényszerűségek determináló hatása a jogi normákra és a kettő közötti összhang valamint disszonancia problematikája

Sem az ember, sem a spontán, sem az államilag és jogilag megszervezett társadalom a mögöttes objektív törvényszerűségeket nem hághatja át büntetlenül, mert azok egyetemes összefüggései láncszerű növekedéssel hatnak negatívan vissza. Az évszázadokra, sőt évezredekre visszanyúló tapasztalatok, megfigyelések és a korábbi, valamint a jelenkori tudományos kutatások eredményein a természeti-, élet-, és társadalmi törvényszerűségek figyelembe vétele megkerülhetetlen a társadalmi gyakorlat számára. Ha ugyanis nem ezt teszi az emberiség, hanem szubjektív-voluntarisztikus módon semmibe veszi e törvényszerűségeket vagy közvetlenül a természet törvényeit, a saját környezetének élő és élettelen világát sérti meg, a negatív reakció miatt az emberi társadalom élő és élettelen környezete károsodik és ez által maga az emberi társadalom kisebb vagy nagyobb közössége is. Ez jelentkezik a mezőgazdasági termőterületek végérvényes tönkretételével és veszélyes csökkenésével járó zöldmezős beruházásoknál, a hatalmas gyárüzemek és autópályák építésénél. Az emiatt csökkenő mezőgazdasági földterületeken viszont annak érdekében, hogy az élelmezésre szánt termés ne csökkenjen, a nagyobb termés-eredmény érdekében az iparszerű mezőgazdasági termelést favorizálják, ami egyrészt a még megmaradt termőterületeket károsítja és meríti ki, másrészt az élelmiszer minőségét rontja. Ha ez tovább folytatódik, a föld lakosságának élelmiszerellátását katasztrofális helyzetbe fogja hozni. Az erdők és az esőerdők szintén beruházási és ipargazdasági célú irtása szintén az emberi élet feltételeit veszélyezteti klimatikus következményei miatt. A szűk profit-orientált gazdaságpolitikát elősegítő jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlat minderről nem, vagy csak alig hajlandó tudomást venni. A jog e jelenségekkel szembeni radikális beavatkozási hiánya következtében egyre erőteljesebb konfliktust előidéző módon nyílik szét a szociális olló.

Ennek következtében egy kis réteg degenerálódáshoz és elernyedéshez vezető módon túlfogyaszt, a túlnyomó többség viszont egyre

súlyosabb anyagi helyzete miatt még alul-fogyasztásra is képtelenné válik. Emiatt végül éhséglázadásba torkollva könnyen lehet, hogy rombolva és zúzva elpusztítja saját társadalmát, annak intézményeivel és kultúrájával együtt. Ennek baljós előjelei mutatkoznak azokban a 2011 októberi világméretű globalizáció-ellenes agresszív demonstrációkban, amelyek már a Wall Street-et is elérték. Az esetleges pusztító éhséglázadást megelőzően a fenntarthatatlan fejlődés-fejlesztés okán a túlfejlett technika egyre több élő munkaerőt vált ki és emiatt egyre többen válnak jövedelem- és munkanélkülivé. Ennek következtében az élő munkaerőt kiváltó gépi termelés egyre nagyobb dömpingben ontja eladásra a felhasználásra nem kerülő termékeket, felhalmozva a „Globuson” a lebontódni nem tudó műanyag-civilizációs szemetet.¹⁹ Ugyanakkor a szociális olló igen szűk, felső szárában élő gazdagok kényelmük érdekében, míg az elszegényedő köznép, munkás, paraszti és iparos-kereskedő kisvállalkozói réteg azért nem vállal és nem nemz utódokat, mert képtelen eltartani. Belejátszik még ebbe az is, hogy a közép-kelet-európai régióban az alacsony fizetések miatt nemcsak mindkét szülőnek, hanem még a nagyszülőknak is dolgozniuk kell, az egyre elszegényedő állam viszont nincs abban a helyzetben, hogy a bölcsődei és az óvodai férőhelyeket – ahogy ez egy szociális jogállamban illene – bővítse. Utódokat ezért az euro-atlanti kultúrában azok az oda tartozó munka-, és jövedelem nélkül élő deviáns és roncs társadalmi csoportok nemzenek, amelyek elindítói lesznek az euro-atlanti kulturált társadalmak és államok szétverésének fosztogatások és éhséglázadások által. Mindezt kiváltja az egyre növekvő segélyezési követelés eme élőszködő alulképzett nem dolgozó antiszociális réteg részéről, aminek az államok egyre nehezebben tudnak eleget tenni az egyre csökkenő számú aktív dolgozó réteg adójából és társadalombiztosítási járulékából és az életkor-kitolódás miatt egyre növekvő passzív társadalmi réteg eltartási és egészségügyi ellátási igényének szűkülő költségvetési lehetőségei folytán összeomlik a társadalombiztosítási rendszer, valamint a szociális és a munkanélkülieket segélyező rendszer. Ez által összeroppan az állami költségvetés és az állami mechanizmus és összeomlanak előbb Európa, majd pedig Amerika államilag szervezett társadalmi, miként ez az Ókor utolsó századában a hanyatló Római Bi-

¹⁹ Bogár, Lefelé a létezés lejtőjén, 48-61. o.

rodalomban bekövetkezett.²⁰ Ezt nézve az euro-atlanti társadalom, annak valamennyi civilizációs, kulturális, gazdasági, jogi és állami mechanizmusával együtt ma a totális hanyatlás fázisában van. Az euro-atlanti társadalmak a globális szabad-piaci és pénzügyi, gazdasági, valamint állam-politikai és jogi rendszereikkel (EU, USA, NAFTA, WTO, IMF, World bank) a centrifugális erő túlburjánzásán keresztül eljutottak a centripetális erő beindulásának a fázisához, ami széteséshez vezet.²¹

Kérdés, hogy meg lehet-e állítani és vissza lehet-e fordítani e folyamatot? Ha a történelmet nézzük, legfeljebb csak a lassításra van mód. Ugyanakkor az általános degenerálódás és dekortikálódás, amely minden hanyatló társadalomnál egyre növekedve megjelenik, most a technika túlfejlesztése következtében világméretű katasztrófa indikációjának a veszélyé is magában hordja, ami egy hirtelen végpusztulást idézhet elő. Bár a természet káros megnyilvánulásai el nem fojthatók, de tompíthatók, az emberi társadalom e veszélyekkel szembeni megfelelő globális összefogásával a létét veszélyeztető ilyen hirtelen kataklizma talán még elkerülhető. Ehhez azonban az szükséges, hogy az államok kooperációja, megértve a helyzet komolyságát, a már említett Nicolaj Hartmann-i egymásra épülő réteg-törvényszerűségeket kielemezve tudományosan megalapozva és szubjektív voluntarizmustól mentesen hozza meg és következetesen hajtsa végre az államilag megszervezett jogalkotói és jogalkalmazói a természet és a társadalom megfelelő szelvényeit rendező gazdasági, kulturális közhatalmi, közigazgatási, munka-szociológiai, szociális, természet-beavatkozási stb. normatív és eseti aktushozatal-sorozatát.²²

Mind szép ez így, az elmélet szintjén. A valóság azonban már más. Miként a világegyetem minden mozgás-mozgató rugója az ellenkező töltés, a pozitív és a negatív pólus, ami egyenlő erőt jelent - ellentétben az Isten és a Sátán mitológiával szemben, ahol az utóbbi a legyőzött és a gonosz, az előbbi pedig a győztes és a jó – e két tényező egységet képez és mindenben, így a társadalomban is együtt létezik, egységet alkotva. Ez vonatkozik a társadalom irányító és irányított egyedeire, vagy-

²⁰ Oswald Spengler, A Nyugat alkonya, I. kötet, Pokol, Európa végnapjai, I-IV. fejezetek.

²¹ Előző jegyzet; Prugberger, Globalizáció, neoliberalizmus és a jog, 2. fejezet.

²² Harthmann, 6. sz. jegyzet.

is az emberi természetre egyaránt. A történelem tanúsítja, hogy minden társadalomban léteznek konstruktív és destruktív erők. A jelen-kor poszt-modern társadalmának zabolátlan konstruktív, de fenntarthatatlan fejlődést indikáló globalo-neoliberalizmus képviseli a szociális széttagozódást és az individualizmus által kialakuló társadalom-szétesést, amit igyekeznek ennek ellentét-párjaként összetartani a társadalmi rétegmozgáson belül a szociális alapon álló jóléti állameszme. Egy másik ilyen, az egész emberiség sorsát meghatározó ellentétpáros az, hogy globális közösségi érdekek vagy szűkebb csoport-, és egyéni érdekek alapján folyik-e a jogalkotás, valamint a jogalkalmazás. Itt megint kardinális kérdésként jelentkezik, hogy a politika által meghatározott jogalkotás és jogalkalmazási gyakorlat mennyiben áll adekvát módon összhangban a jogalkotással és a jogalkalmazással. E téren komoly probléma, az energiapolitika milyen irányú vitele és jogi szabályozásának, valamint gyakorlatának a menete.

A légkör-szennyezés és a felmelegedés megállításának egyik irányvonala a széndioxid-kibocsátás korlátozását szorgalmazza. Gazdasági, profit-orientáltság okból a széndioxid-kibocsátás csökkentésére összehívott csúcson megkötött egyezmények ellenére a széndioxid-kibocsátás nőtt, sőt az egyes országokra megállapított kvótákkal még kereskednek is. Ez is hatástalanná teszi a korlátozást. Cinikus helyzet, hogy a fejlődő és kevesebb széndioxidot kibocsátó államok részére azért állapítottak meg magasabb kvótákat, hogy a fejlett államok a kvótavásárlás során magasabb kvótákhoz jussanak. Ugyanakkor létezik egy másik irányzat is, amely a légkör-felmelegedést nem is annyira a széndioxid-kibocsátásban, hanem az erdők rablógazdálkodásszerű kitermelésében látja. E felfogás szerint erdőtelepítés útján minél nagyobb erdőtakaróval kellene a földet beborítani. Valószínűleg mind a két irányzatnak igaza van és a természetvédelmi jogalkotásnak és jogalkalmazásnak, valamint a környezet-, és természetvédelmi politikának nemzetközi méretekben mind a két tényezőt figyelembe kellene venni. Ezzel szemben, főleg a fa-, és a bútoripar érdekében rablógazdálkodással irtják az erdőket és az esőerdőket, mely utóbbiak rekultiválását Amerikában meg sem kísérlik, hanem először a megmaradt aljnövényzetet ugyancsak az aljnövényzet regenerálódását ellehetetlenítő módon lelegettetik, majd pedig a növényzet nélkül maradó földterületen szójaültetvényeket létesítenek a

termőterületet kíméletlenül kizsigerelve a minél nagyobb termékhozamot előállító kemizált iparszerű mezőgazdasági földműveléssel. A profitéhség miatt ez folyik a föld ásványi kincseinek, anyagainak a kitermelésénél, vagyis a bányászat esetében is. Ami pedig a mezőgazdaságot és az élelmiszeripart illeti, az EU a régi tagállamok főleg nagyfarmjainak és élelmiszer-feldolgozó iparának kedvezve, igyekszik leépíteni a jóval jobb minőségű állati és növényi mezőgazdasági termékeket előállító közép- és kelet-európai mezőgazdaságot a termőföldek felvásárlásával, a termelés felhagyását uniós támogatással ösztönözve, a közép-kelet-európai élelmiszer-előállítást privatizációs technikákkal történő szétverésével, és e régióba behozott üzletláncokból a régió élelmezési cikkeinek a kiszorításával. Emberi fogyasztásra veszélyessé váló lejárt szavatosságú és „műélelmiszerek” árusításával törekszenek az Unió gazdaságpolitikájának a segítségével haszonmaximálásra. Mindezt felülmúlja a nemzetközi pénztöke uralma, amely az államok és államszövetségek feletti olyan mindent átszövő hatalom, mint amilyen a kora-középkorban a templomos lovagrend volt.²³ E kormányok felett álló globális pénzügyi uralmi rendnek az intézmény-hálózatát jelentő bankrendszer egyes egységei, vagyis a bankok e monetáris hatalmi rendet kiszolgáló államok aktív segítségével vagy passzív hallgatásával tudták a bankok a maguk számára egyoldalú előnyöket csalárdul megfogalmazott hitelszerződésekkel polgárok tömegét egészen a hajléktalanná válásig kiforgatni vagy onkuból, egzisztenciálisan is tönkre téve őket.

Mindebből látható, hogy poszt-modern korunk legnagyobb problémája, hogy minden gátlást nélkülöző lobby-csoportok a társadalom többségét demagóg módon frázisokkal félrevezetve szerzik meg a különböző hatalmi kulcspozíciókat, ahonnan a jogalkotást és a jogalkalmazást a saját hatalmi és gazdasági érdekeik szerint közvetett vagy esetleg közvetlen módon alakítják. Mivel ezekben az esetekben a saját, legálisnak feltüntetett gazdasági érdekeiknek megfelelően alakítják a jogalkotást és a jogalkalmazást, hamarosan közvetlenül is megsértve a természet objektív törvényeit, aminek a volumene és intenzitása, ha véglegessé válik, végromlásba viheti az emberi társadalmat. Nagy valószínűség szerint ez a végromlás be is fog következni, aminek oka a társadalmi és

²³ Martin Lun: A Da Vinci-kód megfejtése, Gold Booc Kft, 81. o.

gazdasági, valamint a pénzforgalmi szerveződés globalizálódásával együtt járó mobilizálódással összefüggő hagyományos és átlátható társadalmi közösségek felbomlása. Megszűnőben van emiatt az ősi településéhez, valamint annak környezetéhez, esetleg a „fundushoz” való kötődés, amelyet tulajdonosként vagy örök-bérlőként birtokolt az egyed, ott lakva és/vagy gazdálkodva élte le az életét. Ez az a szakrális kötődés, amelyhez az embert, a kisebb vagy nagyobb családhoz, a rokonsághoz, baráti köréhez és végső soron a vele egy nyelvet beszélő közösséghez, a hazájához köti. Ez a szakrális kötődés azonban a poszt-modern korunkban véglegesen és kérlelhetetlenül felbomlónak tűnik.

Először ebbe bejátszott államok és állam-szövetségek részéről katonáknak idegen földön, idegen érdekekért történő háborúba vitele. A továbbiakban pedig az EU-ra, később pedig kiterjesztve az euro-atlanti régióra, végül pedig az egész Globusra, ha jogilag nem is, ténylegesen azonban szabaddá tett vagy legalább is megkönnyített munkaerő-vándorlás, letelepedési és vállalkozási lehetőség, amit nemzeti szinten az EU, az Európai Gazdasági Térség, a NAFTA, a WTO, az IMF és a Világbank működése segít elő és gyorsít fel. A „hazafi” helyett a modell napjainkra a „világpolgár” lett. A mindebben megnyilvánuló „szakralitás” elvesztése általános érzelmi (emocionális) kiüresedéshez és egoizmushoz, a szűkebb és a szélesebb társadalmi kötelékek elsorvadásához, végső soron a társadalom széteséséhez vezet. Ezzel az egocentrizmussal jár a gyermekvállalástól, a szüléstől, a gyermekneveléstől való elfordulás, aminek következtében – párosulva az orvostudomány fejlődésével – egyre kevesebb aktív fiatal tart el egyre több elidősödött inaktív elaggott vagy elaggás fázisához közeledő személyt. Ez által - mint már jeleztük - összeroppan a nyugdíj-, és az egészségbiztosítás, a technika fejlődésével és a termelés kihelyezésével járó munkanélküliség rohamos növekedésével a munkanélküli segélyezés és a munkaerő-piacra visszavezetést elősegítő aktív intézményrendszer, a képzés, az átképzés a bértámogatás és végül az egész állami költségvetés. Mindezt elősegíti az a tény, hogy a fejlett modern államokban ugyancsak egoista haszon-maximálás által vezérelten a cégek székhelyeiket az adóelkerülés végett adóparadicsomokba helyezik formálisan át. Az állam összeroppanásával felbomlik a közműfenntartás és szétesik az infrastruktúra, atomjaira hullik az államilag szervezett társadalom. Mindehhez társul még az energiával és az

ásványi kincsekkel való rablógazdálkodás miatt az erőforrások kimerülése. Ugyanakkor, ugyancsak a természeti törvényekkel ellentétes, azokba beavatkozó, de még nem tudni milyen emberi tevékenység következtében beálló általános légköri, vízi és szárazföldi globus-kéreg általános felmelegedése következtében egyes szárazföldi területek tengerré válása, másoknak pedig az elsvatagosodása egyre kisebbé teszi az ember számára az életteret. James Lovelock szerint emiatt a XXI. század utolsó harmadától kezdve óriási harcokkal nézhet az emberiség szembe. Mindennek következtében a XXI. század utolsó harmadát a források és a tartalékok kimerülése fogja jellemezni, ami féktelen és beláthatatlan háborúhoz vezet majd, aminek eredményeként az emberi társadalom Lovelock szerint az ötödére csökken le.²⁴

Úgy tűnik tehát, az emberi társadalom egyértelműen a hanyatlás és a szétesés szakaszába lépett, mivel az itt vázolt társadalmi-jogi centripetális erők annyira felerősödtek, hogy a társadalmat, valamint a jogrendszert összetartó centrifugális erők nem képesek úrrá lenni rajtuk. Ez áll fenn az állami funkciók gyakorlásánál és ennek szükségszerű következményeként a jogalkotás és a jogalkalmazás terén is magával vonja annak történelmileg és elméletileg egyaránt kiépült dogmatikai rendszerének a fellazulását is.

A köztársasági és a principátus kori Róma, vagyis a remekjogászok idején a római jog zárt rendszere kialakult, amelynek letisztult rendszerét Gaius az *Institutiókban* jól összefoglalta²⁵, amit a késői dominatusi korban a IV. és V. századi császári ediktumok tömege szétzedett.²⁶ A totális hanyatlásnak indult Nyugat-Római Birodalom a római jognak ezt az erodálását nem tudta megállítani. A sokkal stabilabbnak maradt Kelet-Római Birodalomnak Iustinianus császár idején fennállott másodvirágzása alatt volt arra lehetőség, hogy a római jog összefoglalt új rendszerezése megtörténjen, aminek eredménye a Iustinianusi Codex lett.²⁷ Iustinianus után azonban nem sokkal a Kelet-Római Biro-

²⁴ James Lovelock, *A földi élet egy új nézőpontból*. Göncöl K. Budapest, 1992.; U.ö.: Gaja halványuló arca, 1998.

²⁵ Gaius, *Institutiók*, ford: Brósz Róbert, Budapest, 1990.; Földi/Hamza, *A római jog története és institúciói*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010. 5. fejezet

²⁶ L. 10. fejezet, továbbá: Földi/Hamza, 6. fejezet és 8. fejezet 9. §

²⁷ Földi/Hamza, 8. fejezet, 9. §

dalom is lassú hanyatlásnak indult, amely agónia eltartott egészen 1453-ig, Bisantion-nak a törökök általi elfoglalásáig. Hasonló játszódik most le a posztmodern kor euro-atlanti és transzatlanti civilizáció országaiban. Főként az észak-amerikai állami mechanizmus működésének és jogi kicsapódásának a hatására az EU-ban és tagállamaiban kiépült a közbeszerzés intézménye a korrupciók megelőzése érdekében, ugyanakkor éppen az oda beépített korrupció-hárító megoldások kiskapui teszik lehetővé a különböző korrupciós technikák kifejlesztését.

Az uniós támogatásoknál és a pályázati pénzeknél is hasonlóan alakult ki az uniós hivatalnokok saját haszonra irányuló tevékenységének a rendszere. Ahogy a támogatási vagy pályázati pénz a támogatást kérő vagy a pályázó új EU-tagállamhoz megérkezett, megérkezett vele együtt az EU-nak egy vagy több tanácsadója is, aki vagy akik az Unió érdekeinek megfelelő tanácsokkal látták el a kormányokat. A tanácsadás díja címén a pénz egy jelentős részét visszavitték az EU-hoz, amiből ők is tiszteletdíjhoz jutottak. A tanácsadás díját gyakran az adott új tagállammal számoltatták el és közvetlenül tőle igényelték. Az EU számvetésének 2011 őszi számviteli vizsgálata megállapította, hogy uniós vezető hivatalnokok gyakran vettek fel jogosulatlanul az Uniótól pénzeket, számoltak el jogcím nélkül vagy ismételten tiszteletdíjakat és költségeket.

V.

A posztmodern jogalkotás és jogalkalmazás elméleti kiüresedése és szűk praktikizmusa

Az EU jogalkotására a jogelméleti szemlélet teljes hiánya a jellemző. A klasszikus jogalkotás rendszerszemléletű és az egyes államoknak a jogalkotásról szóló törvényei értelmében a jogalkotónak a törvényjavaslatot meg kell tárgyalnia a törvényjavaslat profiljába vágó civilszervezetekkel, a blanketta-szerződéseket pedig a civilszervezetek és a megfelelő szak-közigazgatási felügyelőségek, valamint az ügyészi szervezetek is megtámadhatják, sőt, az utóbbinak jogszabályba, az előbbinek pedig alapszabályba foglalt kötelezettsége megtámadni az ilyen szerződéseket. Magyarországon a jelenlegi polgári kormány előtt nyolc évig

hivatalban volt bal-liberális kormányzás idején ilyen perek nem indultak. Ezt a bal-liberális kormányt 2011-ben felváltó új polgári kormány viszont a fogyasztóvédelmi egyesületet igyekszik elsorvasztani erőteljes támogatás-csökkentési politikájával ugyanakkor viszont a már említett multinacionális kereskedelmi vállalatok fogyasztó-visszaélési, lakosságmegkárosító üzletpolitikájának a vizsgálatát igen helyesen elindította. Közkerölcs-helyreállító és jogtudat-nevelő hatása ennek viszont csak akkor lesz, ha a feltárást felelősségvonási sorozat is követi majd.

Az EU jogalkotását esetlegesség és szűk praktícizmus jellemzi és az EU nem jogi intézményrendszerek kialakításán fáradozik. Ezért tele van joghézagokkal és elvarratlan jogintézményi szálakkal, amelyeket az egyes államok, azok hivatalnokai és a jogalkalmazás, valamint a jogalkotás, továbbá a jogkövetés messzemenően egyes egyének és/vagy kisebb-nagyobb csoportok érdekében legálisan vagy formális módon legálisan kihasznál. Tipikusan ilyenek azok az irányelvek, amelyek a termőföldtulajdonra, a mezőgazdasági termelésre, az élelmiszer-előállításra és élelmiszerforgalmazásra, a közbeszerzésre, a fogyasztói hitelre, az értékpapír-forgalomra, valamint sok más egyéb, joghézagokkal és a bennfentesek meggazdagodását elősegítő jogi trükköket tartalmazó jogintézményekre vonatkoznak. Az európai uniós irányelveknek, valamint az európai és a transzatlanti normák körében egyre terebélyesednek a rövid távú politikai és gazdasági érdekek kielégítését célzó jogi normák, amelyek köszönő viszonyban sincsenek a tárgyukkal összefüggő objektív társadalom-gazdasági- szociológiai, valamint, valamint természeti törvényszerűségekkel. Mindez lefut a tagállamok és a transzatlanti államok nemzeti jogalkotásának és jogalkalmazásának szintjére, fellazítva mind a két területen a jog konzisztens dogmatikai rendszerét. Az EU jog egyre erőteljesebben kezd előírások rendszertelen halmazává válni, olyanná, amilyen Sztucska és Pasukanisz szerint a Szovjetunió első időszakának gazdaság joga volt.²⁸

²⁸ Pasukanisz J. B., *Ekonomika i pravovije regulirovanüe, I-II. Revolucija Prava*, Moszkva, 1929.; Pasukanisz és Sztucska nézeteinek magyar ismertetését és értékelését I. Világhy Miklósnál, in: Világhy/Eörsi, *Magyar polgári jog, I. kötet*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962. 19-20. o.; Pasukanisz értékelését I. még Sajó Andrásnál, *Társadalmi jogi változás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 156. o.

Az emberi társadalom jövője és beleértve az euro- és a transzatlanti civilizáció, valamint nemzeti államainak a sorsa attól függ, hogy miként képes mindezen úrrá lenni az „ember”, mint absztrakt, legfejlettebb tudattal rendelkező individuális élőlény, illetőleg az „emberiség”, ugyancsak, mint felső szinten absztrahált kollektív fenomén. Hasonló absztrakcióval jutott el Teilhard de Chardin a konkrét isten-ember Jézustól a világmegváltó Christos-Deus fogalmához, Friedrich Nietzsche pedig a „Mensch” és a „Menschheit” absztrakt fogalmából egy újabb kiemelő” absztrakcióval az „Übermensch” és bár ezt nem mondta ki, de latensen beleértendő az „Übermenschheit”, vagyis az „ember fölötti ember” és az „emberiség” fogalma is. Míg a Teilhard de Jarden-i absztrakció a segítőkész, a romlandónak nem a rothadásba, hanem megmaradásba vezető vagy visszavezető, azaz felemelő absztrakt fenoménja, addig a Nietzsche-i absztrakcióban benne van a felemelő és a lehúzó erő egyaránt.²⁹ Konkretizálva mindezt, az örök mozgó mozgató „világmindenség” objektív törvényszerűségeivel összekapcsolva, kérdés, hogy lenne-e olyan Übermensch-, ill. Übermenschheit-erő arra, hogy a természetnek itt bemutatott kettős erejének ama szintjére emelkedjen fel, amely mellett a saját én-központú funkcionális egzisztenciájánál az egész társadalom és a mögötte álló objektív természeti és világ-mindenségi törvényeket az előbbiek elé helyezi egyéni/egyedi és közösségi mivoltában egyaránt. Ha ez megvalósul, megmenekülhet az emberi társadalom a végső pusztulástól, a megsemmisülő más valamivé alakulástól az örök körforgás viszonyai között. Ugyan akkor ebben az Übermensch-ben és Übermenschheit-ben benne van a „rossz”, a romboló, a lehúzó erő lehetősége is fenoménként. Az örökkön mozgó és mozgató világmindenség pozitív töltését jelentő és a „sátán” jelenségben antropomorfizált oldalához kötődik az „Übermensch” vagy az „Übermenschheit”, mert az ember és az emberiség nem tud felemelkedni a saját önző individuális és szociál-egoista negatív vonásain. Ezért nem veszi számításba azokat és óhatatlanul emiatt pusztulásba zuhan. Képletesen mondva, a magasabb törvényszerűsége-

²⁹ Teilhard de Chardin, *Benne élünk*, Ahogy lehet K. Párizs-Bécs, 1965. 25-45., 62-63. és 110-118. o.; Friedrich Nietzsche, *A hatalom akarása*, Cartaphilus Kiadó, 3002.; U.ő.: *Imígyen szólott Zarathustra*, Göncöl K., 1988.; U.ő.: *Az értékek átértékelése*, Holnap Kiadó. 65-110. o.

gek „megbüntetik” az emberiséget és megsemmisítik, mivel ellenük dolgozott.

Válaszút előtt áll tehát az emberiség! Az, hogy a választak közül melyiket választja, a saját ön-érdekeltségi én-törvényeket vagy önmérsékletet megcélözva ezeket összhangba igyekszik hozni az objektív magasabb rendű társadalmi, természeti és világegyetemi törvényekkel, az nem a tömegtől, vagyis az átlag emberiségtől, hanem az azt irányító *Übermensch*-től/*Übermenschheit*-től függ. Le Bon ugyanis a tömegpszichológia törvényszerűségeit vizsgálva kimutatja, hogy az értelmes emberi egyedek is tömegbe kerülve dekortikálódnak, elvesztik józan ítélőképességüket, mivel a tömeg dekortikáló hatása mindenkit megfog, aki nem határolódik el attól, még ha irányítja is ezt a tömeget. A tömegtől történő elkülönülés nélkül nincs is lehetősége az *Übermensch*-nek/*Übermenschheit*-nek arra, hogy irányítsa a tömeget. A tömegtől elkülönülve azonban sikerrel tudja irányítani azt. A tömeg ugyanis az iránytójára felnéz és azt vakon követi. Ez valószínűleg az a csordaszellem-effektus, amihez hasonló az állatvilágban is fennáll.³⁰ Már csak az a kérdés, hogy a kisebb vagy nagyobb társadalmi tömeget milyen irányban vezeti az előljáró egyén vagy csoport és milyen beállítottságú. Nem mindegy ugyanis, hogy az irányító egyedet vagy társadalmi közeget a saját hatalmi vágyainak kielégítése vagy a magasabb objektív törvények előtérbe helyezése, vagyis a szakralitás vagy a deszakralitás hatja át és vezérli.

Leképezve ezt a társadalomra, e két pólus küzdelme folyik napjainkban, ahol a negatív töltést az abszolút egocentrikus orientáltságú gazdasági és közösségszervezési globalizáció a centripetális, végső soron anarchiába torkolló individualizmus, míg a pozitív töltést a szociálisan érzékeny jóléti piacgazdaság képezi. Mind a két irányvonal igyekszik kialakítani a maga állam-, és jogrendjét, melyek közül az első, ha erőfölényével le tudja hengerelni a másodikat, határtalan önzésével egyre növeli a nyomor roncsátársadalmát és szűkíti a korlátlanul felhalmozók társadalmi rétegét, amely az előbbi lázongásaitól való félelmében egyre

³⁰ Gustave Le Bon, *A tömegek lélektana*, 1895.; Sigmund Freud, *Tömeglélektan és énanalízis*, 1921.; Park. *A kollektív viselkedésről*, In: *Társadalomtudományi Encyklopédia*, 1930. 631-632. o.

merevebbé és diktatórikusabbá válik, mely végül is forradalomba vagy anarchiába vagy pedig a kettő összetevőjébe torkollik. Ha viszont a pozitív oldal válik kizárólagossá, a verseny hiánya miatt válik egyre stagnálóbbá, amiből a társadalmat-államot irányító közeg egyre fokozódó agresszivitással próbál kitörni. Mindkét pólus kizárólagossá válása fokozatosan vagy hirtelen módon beálló diktatúrához vezet. Ez egyúttal annyit jelent, hogy mind a két irányvonal a negatív és a pozitív kilengés időszakában egyaránt eltorzítja a jognak azt az intézményi rendszerét, és azt az alkalmazási gyakorlatát, ami a kilengésektől mentes egyensúlyi időszakában kialakult.

VI.

Mindezek hitelességét alátámasztó jogalkotási és jogalkalmazási körülmények

Ezt egyértelműen alátámasztják azoknak a tulajdonjogi elveknek, elméleteknek és szabályoknak az erodálása, amelyek a tulajdon szociális megkövetésének az elvén álltak és fordultak át a tulajdonnal való rendelkezés egyre erőteljesebb egocentrikus abszolutizálásához. Ugyanez a helyzet a gazdasági verseny tisztességével kapcsolatosan is. A gazdasági verseny tisztaságát védő törvények a neoliberais globalizáció, a globális uralmi rend térhódításával egyre jobban fellazult és ugyan így a piacon az uralmi helyzet kialakulását megelőzni hivatott fúzió-kontrol és fúzió-tilalom is. Egyre több olyan kiskapu iktatódott be e jogintézmények szabályaiba, mint amilyen a versenyjogi szabályoknál az üzleti titokkal való visszaélés, amely napjainkban csak akkor tisztességtelen, ha arra a jogosult hibáján kívül kerül sor, a fogyasztók megtévesztésének tilalma köréből pedig a megtévesztésre alkalmas áru-összehasonlítás kiiktatásra került. Újabban a gazdasági verseny korlátozására vagy kizárására történő megállapodás-kötés akkor nem tilos, hanem megengedett, ha a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg és a vele járó előnyök a vele járó hátrányokat meghaladják. A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmi előírásainál korábban százalékos mértékben meghatározásra került a piaci részesedés mértéke. A fellazulás e téren abban jelentkezik, hogy a piaci részesedés százalékos

arányai eltörlésre kerültek és csak a forgalmazási érték maradt meg a piaci erőfölény megállapításának kritériumaként.

A pénzpiacot nézve, a tőzsdei előírások szigorúan tiltják a bennfentes kereskedelmet, mégis egyre többen tesznek vagyonokra szert információkhoz való tilos úton történő hozzájáruláson keresztül. A közbeszerzési törvények a szabályaikba beépített kapcsolat-kialakítási és meg egyezési technikákon, valamint kiskapukon, tudatosan előállított joghézagokon keresztül terjed a korrupció. Az újabb uniós irányelvekkel, valamint ezek alapján megvalósításra kerülő tagállami implementációkkal pedig egyre erősítik a munkáltató és hozzá hasonlóan a fővállalkozó hatalmi helyzetét a munkavállalókkal, ill. az alvállalkozókkal szemben, e két utóbbi szférát egyre erőteljesebb kiszolgáltatott helyzetben tartva. Ezt a függőséget kívánná összekapcsolni a globális uralmi rend a privatizálni és üzleti alapon működtetni kívánó társadalombiztosítással oly módon, hogy a globál-tőke maximális hatékonysággal kiaknázhassa a munkavállaló és az alvállalkozó munkaerejét, amivel párhuzamosan munkáévei alatt fizeteti vele a magas egészség-, és nyugdíjbiztosítás járulékait, majd munkáéveinek letöltése után a kizsigerelés következtében egészsége megrendül és életkilátásai egyre rövidebbé válnak. Ez által pedig a biztosítók a rövid ideig tartó egészség-, és nyugdíj szolgáltatások következtében a biztosítottak többségénél komoly haszonra tesznek szert.³¹

Mindez a liberális elvek és a szabad piaci verseny doktrínájának az erőfölény, vagyis a diktatúra alkalmazásával történő eltorzítását jelenti. Ma, a neoliberais globalista gazdaságfilozófiát követők szívesen hivatkoznak Adam Smith-re, aki szerint a piac láthatatlan kézként irányítja és jól irányítja a gazdaságot. Ezért eme irányzat képviselői szerint szükségtelen belenyúlni a gazdasági folyamatokba. A piac, vagyis a "láthatatlan kéz" ugyanis mindent lerendez. Ez az irányzat mintegy istenként fetisizálja a piacot és ezen keresztül a pénzt, vagyis a profitot. Ugyanakkor elfelejti, hogy ez a láthatatlan kéz nem más, mint a gazdaság objektív törvénye, amely pozitív módon csak tisztességes áru-, és pénzpiaci viszonyok között tud a benne lévők és egyúttal a közösség

³¹ George Suzan, A luganoi tanulmány, ismertetését I. Csáth Magdolna, Globalizációs végjáték, Kairosz, Budapest, 2008. 58-64. o.

javára érvényesülni. Olyan viszonyok között, ahol a kapcsolatok az érdek- és akaratkölcsonösség alapján jönnek létre. A globalista neoliberais viszonyok és az azt elősegítő globális uralmi állam-, és jogrend közsönő viszonyban sincs az Adam Smith-i láthatatlan piac-iránytó kézben megtestesülő objektív gazdasági törvényszerűséggel, hanem torzítja és visszájára fordítja azt.³² A piac ilyen torzítását jelentette az, amikor a XX. század második évtizede végén az I. Világháború győztes nyugati Antant-hatalmak szétszabdalták az Osztrák-Magyar Monarchia feldarabolásával az egységes és jól működött közép-európai piacot saját piacaik növelése érdekében. Mivel ez ellentétben állt a gazdaság objektív törvényeivel és a közép-európai régió érdekeit jelentő társadalmi általános politikai objektív törvényszerűségekkel, következett be először az 1929-1932-es elhúzódó gazdasági világválság, majd egy szélső jobboldali nemzetiszocializmus és fasizmus, valamint szélsőbaloldali kommunista reakciókénti megjelenése, továbbá a polgári rend kettős szorításba kerülése következtében kitört a II. Világháború. A II. Világháborút követő korlátolt politikai rendezés pedig határeltolásokkal és népcsoportok át-, és kitelepítésével tovább szabdalta és zárt, elszigetelő határok közé szorította a történelmileg objektív gazdaságföldrajzi törvényszerűségként kialakult közép-európai szerves piaci viszonyokat. Az 1990 után, a Szovjetunió szétesésével kialakult egypólusú transzatlanti domináns politika célja szintén önző módon e régi közép-kelet-európai piac teljes megsemmisítése. Eklatánsan mutatja ezt az a piacszerző és munkanélküliségi következményekkel járó privatizáció, amit az ún. „rendszerváltás” után az euro-, és transzatlanti hatalom a posztkommunista államokra rákényszerített. Annak érdekében pedig, hogy e régióban neho gy újból kialakulhasson a spontán módon az objektív törvényszerűségek okán kialakulni kész közép-kelet-európai piac, az euro-, és a transzatlanti gazdaság-politikai hatalmi érdekelttség a XIX. század végétől kialakult nacionalizmus szításának politikáját tovább folytatva igyekeznek most is egymásnak uszítani ezeket az államokat. Sajnos a nemzetiségi-nacionalista kártya bedobásával sikerül az e térségben élő népeket és nemzetiségeket egymásnak uszítani, holott e régiónak az objektív gazdasági tör-

³² Adam Smith szabadpiac-irányítási elméletének globalista eltorzítását l. Bogár László, Magyar Hírlap, 2011.

vényszerűségek alapján az lenne az érdeke, hogy összefogjanak és gazdaságilag együtt működjenek. Ugyanakkor a gazdaság objektív törvényeit nézve az egységes euro-, és transzatlanti globális piacnak a gazdasági objektív törvényekkel fennálló ellentétes jellege és a neoliberais globalizáció erőltetett konzum-kereskedelmi-, és hitelpolitikájának a folyománya a 2008-al elkezdődött és ma is tartó gazdasági válság, ami az euro-zónába tartozó több korábban gazdaságilag stabil állam gazdaságát, de még az USA-ét is megrendítette. Ebben a helyzetben mind az USA, mind az EU politikai és gazdasági vezetésében teljes a bábeli zűrzavar és valószínűleg hasonló helyzet volt akkor és abban a túlfejlett közel-keleti társadalomban is, amelyről az Ószövetség ír, és amely társadalom a nagy önbizalma és mértéktelen túlterjeszkedési vágya (bábeli torony, mint jelkép) miatt szétesett. Ha nem következik be gyökeres változás, ez fog bekövetkezni korunk társadalmával is.

A jog alapja - mint már jeleztük - a „mos”, a morális alapon álló szokás. A felek kölcsönös érdek- és szükséglet-kielégítése, valamint a tisztességes haszon, és a piaci verseny, továbbá a korrekt üzleti kapcsolat és a tulajdon szociális megkötésének a szempontja helyett ma a különböző okok és tényezők folytán kiszolgáltatottabb, tapasztalatlanabb vagy alárendelt helyzetben lévő fél gátlástalan kihasználása, inkorrekt becsapása, kihasználása, valamint erőfölényen alapuló eltaposása jellemző. A fogyasztók érdekeinek, szükségleteinek megfelelően kellene, hogy működjenek a kiskereskedők, a termékeket gyártó, előállító cégeknek pedig a nagykereskedő cégeknek a kiskereskedőkön keresztül nekik jelzett fogyasztói igényeknek megfelelően kellene a tevékenységüket folytatniuk. E helyett pont a fordítottja érvényesül. Az előállító cégek egyre gyengébb minőségű termékeket egyre nagyobb mennyiségben érték feletti áron bocsátanak ki, kényszerítve vagy megmanipulálva, lekorrumpálva a nagykereskedőket az átvételre és az értékesítésre. A nagykereskedelem gyakran a termelővel szövetkezve kényszeríti a kiskereskedőt az átvételre, amit a kiskereskedő az előbbi tényezőkkel és az általuk használt reklám-manipulációkkal ráerőltetik a fogyasztókra, a leggyengébb piaci szereplőkre. Az ő érdekükben ma már minden civilizáltnak minősülő országban működő fogyasztóvédelmi szervezeteket pedig vagy a média vagy a gazdaság árutermelő és értékesítő tényezői nem egyszer a támogatások megvonásával maga az állam is ellehetetleníti, működésüket

akadályozza vagy különböző előnyök juttatásával a velük történő együttműködésre készíti. Ennek tudható be, hogy a bankok erkölcstelen és jogellenes egyoldalú, a hitelt felvevőket megtévesztő szerződési feltételeit, blanketta-szerződéseit nem támadta meg bíróság előtt, amit viszont az állam sem tett meg, noha a lakosság érdekében kötelessége lett volna. A bankok világhálózata - élen az IMF-el és a Világbankkal - a gazdaságot és a vásárlót serkentő hiteligények korrekt kielégítése helyett egyoldalú kamatemelési technikákkal, a már meglévő hitelkötelékből való ki nem engedésre törekszik. Ezt oly módon teszi, hogy a hitelesek az egyre növekvő kamat-törlesztések következtében képtelenek hiteleiktől megszabadulni.³³ Ezt a globalista pénz- és hitelpolitika által kívánatosnak elfogadott módszert követik az illegális hitel-uzsorások a szegénység küszöbén vagy az alatt élők társadalmában és fosztják meg őket vagyonuktól, lakásaiktól, miközben a neoliberais és/vagy bal-liberais kormányzatok nem tettek és nem tesznek ellene semmit, miként a lakásmaffiával szemben sem léptek és lépnek fel.³⁴ A bíróságok ítélezési gyakorlata pedig ehhez az állami hozzáálláshoz igazodott és igazodik gyakran még ma is. Gyanúsak ugyanis azok az egyre sűrűsödő bírósági ítéletek, amelyeket a klasszikus jogrend elveivel ellentétes és a polgári jog sarkalatos szabályait kiforgatva hoznak meg.³⁵

³³ Kotz/Prugberger, Banktrükkök a társadalmak ellen, Kapu, 2011/9. sz. 24-25. o.. 2011/10. sz. 35-40. sz.; U. ök: Bankcsaták, Kapu, 2011/1. sz. 30-32. o.; Prugberger/Nagy, A lakossági hitelezéssel kapcsolatos szabályozási problémák, *Competitio*, 2011/1. sz. 44-51. o.; Prugberger, A lakossági és az előállítói fogyasztással összefüggő jogügyletek társadalompolitikai és jogi problémái. In: *Publicationes Uni. Miskolcienses, Sect. Jur. et Pol. Tomus XIX/2.* 2011. 516. s köv. o.

³⁴ Vö.: Prugberger, Politikai felelősség közjogi, büntető és polgári jogi felelősséggel kiegészítve. *Polgári Szemle*, 2008/6. sz. 6-18. o.

³⁵ Prugberger, A széttagolt magyar közszolgálati jogi szabályozás egységesítésének kérdése a nyugat-európai megoldások tükrében. In: *Publicationes Uni Miskolcienses Sectio Jur. et Pol. Tomus XVIII, Miskolc, 2010.* 461-422. o. (függelék)

VII.

A posztmodern jog diszfunkcionális működésének várható következményei

Mindez károsan hat ki az államrezonra, az állam hatalmi és igazgatási működésére. A liberális kormányzatok a szélsőséges individualizmus alapjoggá emelésével és a szociális kötelezettségek negligálásával a szociális olló korlátlan tágítására szabad lehetőséget biztosítanak. Következésképpen szűkül a vagyonos gazdasági és politikai elit társadalmi rétege és szélesedik a szegénységi küszöb felé tartó és a társadalom stabil pillérét jelentő középosztály, ahová az akadémiai végzettségű értelmiségen kívül a vállalkozói és a mestervizsgával rendelkező szakmai kör is tartozik. E középosztály elgyengülése vagy felszámolódása esetén szétesik a társadalom, mivel egyfelől van egy, az eszét nem használó, igényekkel telített túlfogyasztó és érdemi munkát nem végző eltuNyult hiper-gazdag réteg, másfelől pedig egy egyre terebélyesedő deklaszálódott és emberi mivoltából kivetkőztetett „roncs-társadalom”, mely felfalja az előbbi, egyre szűkülőt.³⁶ Miután ezt megtette, a deklaszálódás és a leépülés folytán viszont nincsen abban a helyzetben, hogy az általa lerombolt társadalmat újból felépítse, újjá szervezze. Magának az államhatalomnak, a közigazgatásnak, valamint a törvényhozásnak és a bírói jogalkalmazásnak a már poszt-modern korunkban fenn álló elvtelensége következtében az intézményeik a mindenkori szűk hatalmi elit érdekeinek megfelelően működnek.

Nem véletlen, hogy mind a kommunizmusnak nevezett államkapitalizmus és annak irányító rétege, a Milovan GyilasZ által elnevezett „új osztály” mind a mai neoliberalis globál-kapitalista uralmi rend tagadja a végső objektív törvényszerűségek láncolatán keresztül visszavezethető természetjog érvényét és jelentőségét. A nem kimondva Peschka által is vallott modern természetjogi koncepció értelmében nemcsak az emberi természetben, hanem a társadalomban és az egész élő-, és élettelen világmindenségben megtestesülő objektív törvényszerűségeknek kell

³⁶ L. a 30. lábjegyzetet.

meghatározniuk a tételes jogot és az azon alapuló jogalkotást.³⁷ Mind a kommunista/reálszocialista, mind a neoliberalista pozitív jogelméleti felfogás szüklátóköriően csak az államilag megszervezett emberi társadalmak vezető rétegeitől kiinduló és az általuk működtetett és befolyásolt parlament által megalkotott pozitív (tételes) jogot ismeri el létezőnek.³⁸ A pozitivista jogelmélet felfogása szerint éppen ezért a jogalkotást és a jogalkalmazást nem befolyásolja semmilyen jogon túli természetjogi hatás, hanem csak az államreazon és az állami akarat. Ez a szemlélet viszont magával hordja egy uralmi kiscsoporti akaratnak a társadalomra erőltetésének és a széles társadalmi érdekek figyelmen kívül hagyásának a veszélyét. Ezért a racionális természetjogi elvektől, nevezetesen az emberiség történelmi praxisában kialakult „mos”-tól és a moráltól elrugaszkodott pozitív jog alapján akár az összes objektív természeti és társadalmi törvényszerűségek figyelmen kívül hagyásának a potenciális lehetősége fenn áll.

Ha a társadalom-irányítás és a jogalkotás továbbra is a neoliberális global-tőke uralmán nyugvó és általa kialakított és a társadalom széles rétegeinek gazdasági és szociális érdekeivel, vagyis a társadalom és a világmindenség szűkebb, valamint tágabb értelmében vett természeti törvényeit figyelmen kívül hagyó pozitív joggal kívánja az emberiséget irányítani, bekövetkezik mindaz, amit Pokol Béla vizionál. E vízió szerint a munka-, és jövedelem-nélküliség miatt a társadalomra hasznos dolgozó rétegek szaporodási rátájának vészes csökkenése és keletről nyugat irányába történő elvándorlása valamint a nyugati országokba tartva, fokozatos felszívódása következik be. Ez az alulképzett és/vagy vallási fanatizmus okán sem a társadalmi munkában és újra termelésben, sem a közéletben részt venni nem tudó vagy nem akaró túlszaporodott inaktív társadalmi réteg (a kelet-közép-európai cigányság és az euroatlanti iszlamisták, valamint Izraelben és az USA-ban a gyakorlati élettől eltávolodott és passzív túlképzett herediták) domináns központba kerülése következtében az euro-atlanti társadalom gazdasági, kulturális, infrastrukturális és társadalomszerkezeti rendszerével együtt fokozatosan

³⁷ L. a 17. sz. jegyzetet

³⁸ Hans Kelsen, *Tiszta jogtan*, (ford. Bibó István), Budapest, 1988.; *Uő: Theory of Norms*, Clarendon Press, Oxford, 1991.; Antalffy-Samu-Szabó-Szotáczy, *Állam és jogelmélet*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 559-560.

felszámolódik.³⁹ Ezt a folyamatot lehet okos politikával lassítani, de fel is lehet gyorsítani. A jelenlegi magyar kormány az előbbi irányában fáradozik. Magyarország északi szomszédja és még néhány kelet-európai állam éppen az ellenkezőjét teszi. Ha Közép-Európa össze tudna fogni és felhagyna a nacionalista ellentétek gerjesztésével, egy időre fel lehetne a térséget virágoztatni. A gazdasági és politikai hatalmi viszonyokat nézve az egészséges mozgást és dinamikus hatalmi egyensúlyt biztosító ellentétes pólusok összecsúszása folytán éppen olyan gazdasági és politikai hatalmi koncentráció jön ma az egész euro-atlanti tömbben létre, mint ami a Római Impérium dominatus korszakának végét jellemezte, ami a birodalom bukásához és anarchikus viszonyokhoz vezetett. Immanuel Wallerstein szerint, ha a jelenlegi gazdaságpolitikai globális uralmi rend nem tér kijavított formában vissza a demokratikus welfare society, ill. state-hoz, ez meg fog ismétlődni újból.⁴⁰ Kérdés azonban, hogy az ezzel ellentétes közép-európai és euro-atlanti folyamatok mennyire erősek mennyire visszafordíthatók, vagy már irreverzibilisek. Ha már irreverzibilisek, akkor kelet felől, Huntingtont felidézve egy új társadalom alakul majd itt ki, különösen akkor, ha James Lovelock jóslata beigazolódná és a nyugati civilizált világ az energiáért folytatott háborújában megsemmisíti önmagát. De az is lehet, hogy az emberi társadalom az élő környezet tönkretételével a saját életfeltételeit teszi tönkre és a vízözönhöz hasonló helyzet bekövetkezése okán egyes szigetként megmaradó kiscsoportok újra termelik az emberi közösséget és ismét benépesítik a földet.

³⁹ Pokol Béla, 13. jegyzetben hiv. hely.

⁴⁰ Immanuel Wallerstein, A modern világgazdasági rendszer kialakulása, Gondolat kiadó. Budapest, 1983.